

Sprawozdanie

Wydziału krajowego w przedmiocie regulacji górnego Dniestru i rzek doń
wpadających.

WYSOKI SEJMIE!

Uchwałą z dnia 7. kwietnia 1876. r. polecił Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu, „ażeby zarządził wypracowanie projektu regulacji górnego Dniestru i doń wpadających rzek, celem osuszenia zbagien i moczarów tamtejszych, wziął inicjatywę w utworzeniu spółki w myśl ustawy wodnej i przedłożył wynik swych czynności najbliższemu Sejmowi krajowemu“.

Wydział krajowy, który w sprawozdaniach z czynności swoich, w r. 1877. i 1878., przedstawił był Wysokiemu Sejmowi podjęte przez się usiłowania oraz trudności, na jakie natrafiło ustalenie projektu rzeczzonego, obecnie dla dania poglądu na całość sprawy, reasumuje niektóre szczegóły już pierwszej poruszone i przedkłada następujące sprawozdanie:

Myśl o regulacji Dniestru, tak w celu żeglugi, jakoteż osuszenia bagien, powstała przy schyłku *ośmnastego* wieku. W 1796. r. zajmował się tą sprawą Abbé Caspari, dyrektor robót wodnych w Galicyi.

Plany, które wtedy sporządzono dla Dniestru wraz z planami Wisły, zabrane zostały w czasie wojny 1809. r. W skutek tego dyrektor robót wodnych Rauchmüller zarządził w 1818. roku nowe pomiary a równocześnie wykonano przekop czyli kanał Hordyńsko-Dołobowski.

Plany hydrotechniczne i profile na całej przestrzeni od Hordyni do Niżniowa zostały zdjęte w tym czasie pod kierownictwem inżyniera Przybyśławskiego. Na podstawie tych planów inżynier Malicki wypracował w 1826. roku projekt regulacji rzeki za pomocą przekopów i osuszenia bagien za pomocą rowów, rozkładając roboty na lat 15. Projekt został w e. k. Ministerjum bardzo przychylnie przyjęty, pomimo tego zażądano nowych dat statystyczno-topograficznych z przyległych do Dniestru okręgów i sprawa poszła w odwołkę.

W roku 1861. podniesiono znowu sprawę regulacji Dniestru w celach żeglugi parowej, która jak wiadomo nie przysłała do skutku. Natomiast e. k. Ministerjum stanu reskryptem z dnia 22. kwietnia 1861. oddzieliło od kwestyi regulacji Dniestru, mającej na celu spławność rzeki, *sprawę regulacji górnego Dniestru od Hordyni do Czartoryi* „jako dotyczącą przeważnie interesów kultury krajowej.“

Wydział krajowy, powołany do działalności ustawą z dnia 20. września 1866. r., rozpatrzywszy się w ważniejszych sprawach ekonomicznych kraju, zwrócił też baczną uwagę na sprawę regulacji górnego Dniestru i jego dopływów, mającą na celu osuszenie bagien i moczarów na ogromnych przestrzeniach i przemienienie okolic niezdrowych i nieurodzajnych na grunta żyzne i do uprawy przydatne.

W tym przedmiocie wystosował Wydział krajowy już w 1872. r. kilka odezwo do c. k. Namiestnictwa, które w odpowiedzi swej z 13. września 1872. r. oznajmiło, iż zamierzone osuszenie moczarów *zwiększyłoby mogło kapitał podatkowy* i że z tego powodu przychyliłoby się *może* c. k. Ministerium do przyjęcia na fundusz budowy wodnych $\frac{1}{4}$ części kosztów, jeżeli właściciele gruntów okażą tę samą gotowość do poniesienia potrzebnych wydatków i jeżeli udzieloną zostanie pomoc z funduszu krajowego.

W obec tak określonego stanowiska c. k. Rządu wypadało przedewszystkiem zbadać ponownie rzecz całą pod względem *technicznym*.

Wydział krajowy starał się też usilnie skłonić c. k. Rząd do wypracowania projektu robót regulacyjnych, lecz po długich w tym przedmiocie rokowaniach otrzymał w 1875. r. odpowiedź, że nie nastąpiło jeszcze powiększenie etatu urzędników technicznych i że z tego powodu *nie może* c. k. Namiestnictwo *przeznaczyć urzędników do wypracowania projektu zamierzonego*.

W dalszym zaś toku rokowań o wyjednanie *stanowczej* decyzji co do przyczynienia się funduszu państwowego do kosztów regulacji Dniestru, na przestrzeni od Czartoryi do Hordyni, oświadczyło c. k. Namiestnictwo odezwą z dnia 19. marca 1876. r. że brakuje podstawy do udawania się w tym względzie do c. k. Ministerium, *albowiem nie ma wygotowanego projektu i obliczenia kosztów regulacji*, że jednak wątpić nie można, iż rząd poparłby tę ważną sprawę i *nie przesądzając ostatecznej decyzji*, można w każdym razie przyjąć przy rozkładzie kosztów, że $\frac{1}{4}$ część pokryje fundusz państwowy.

W tem stadyum znajdowała się sprawa, kiedy Wysoki Sejm w załatwieniu petycyi gminy Czayko wie — jednej z kilkudziesięciu osad położonych wśród bagien dnieszkańskich — wydał przytoczoną na wstępie uchwałę z 7. kwietnia 1876. r. polecającą wypracowanie projektu regulacji i — na pokrycie kosztów przedwstępnych czynności — otworzył Wydziałowi krajowemu kredyt do wysokości 4.000 złr. w. a.

W wykonaniu tej uchwały Wydział krajowy poczynił dotąd następujące kroki:

Odezwą z dnia 8. kwietnia 1876. r. odniósł się do c. k. Namiestnictwa z prośbą o udzielenie wszystkich akt i planów, dotyczących się regulacji górnego Dniestru i jego dopływów a równocześnie do c. k. Ministra rolnictwa o zezwolenie, ażeby p. Emil Skowroński, inżynier c. k. galicyjskiej Dyrekeyi domen i lasów, jako znawca *robót melioracyjnych*, mógł wspólnie z inżynierem p. Józefem Jankowskim, przeznaczonym przez Wydział krajowy do wypracowania projektu udać się na miejsce dla wytknięcia ogólnych zarysów tego projektu. Pan Minister rolnictwa przychylił się do prośby Wydziału krajowego a c. k. Namiestnictwo udzieliło akta i plany żądane.

Po zgłoszeniu się p. Skowrońskiego odbyła się dnia 15. maja 1876. r. w Wydziale krajowym *pierwsza* w tym przedmiocie *konferencya*, złożona przeważnie z ludzi fachowych, *celem oznaczenia rozmiarów przedsięwziąć się mających studyów technicznych*.

Zebrań to zgodziło się jednomyślnie na to, iż dopiero po powrocie inżynierów Skowrońskiego i Jankowskiego z rekonesansu odbyć się mającego i wysłuchaniu ich sprawozdania, będzie można wydać pewne orzeczenie w tej kwestyi.

Po ukończeniu rekonesansu odbyła się dnia 29. maja 1876. r. w Wydziale krajowym, pod przewodnictwem Referenta Departamentu IV., powtórna konferencya, w której ze strony fachowej, oprócz inżynierów pp. Skowrońskiego i Jankowskiego, tudzież nadinżyniera Wydziału krajowego p. Ludwika Raciborskiego, wzięli udział dwaj delegaci c. k. Namiestnictwa: p. Franciszek Tomek c. k. nadradca budownictwa i p. Wilhelm Schayer c. k. inżynier.

Głównym celem narady było *ulożenie programu przedsięwzięć się mających studyów technicznych*. Po odczytaniu sprawozdania inżynierów pp. Skowrońskiego i Jankowskiego, przeprowadzoną została bardzo szczegółowa dyskusja, której rezultatem było zakreślenie planu dalszego postępowania, w szczególności zaś załatwienie kwestyi, *czy i jaki użytek można zrobić z udzielonych przez c. k. Namiestnictwo planów*, które zdejmowane były jeszcze w latach 1818 — 1819 przez sześciu inżynierów przy pomocy geometrów, następnie wypracowywane w biurze przez lat kilka t. j. mniej więcej do 1826. roku w którym inżynier Malicki zrobił z nich użytek.

Jakkolwiek od wykonania tych planów upłynęło lat pięćdziesiąt i kilka, jakkolwiek nie rozporządzano wówczas tak dokładnymi instrumentami niwelacyjnymi jak dzisiaj — jakkolwiek nareszcie stosunki hydrotechniczne górnego Dniestru i jego dopływów uległy od owego czasu znacznym zmianom: konferencya przystąpiła jednak do zdania objawionego przez p. nadradcę Tomka, *że plany udzielone równie jak odnośne mapy katastralne, rektyfikowane w 1862. r., mogą być użyte za podstawę do wypracowania jeneralnego projektu i kosztorysu*, lecz że w każdym razie należy przekonać się na miejscu o obecnym stanie biegu rzeki i terenu inundacyjnego, oraz sprawdzić niwelacyę przynajmniej w niektórych miejscach.

Zgodzono się również na to, że zdjęcie i wypracowanie zupełnie nowych planów dla zrobienia zamierzonego projektu, wymagałoby nie tylko bardzo wiele czasu, lecz byłoby zarazem tak kosztowne, iż suma 4000 złr. na wydatki przez Wysoki Sejm przeznaczona, nie pokryłaby nawet w przybliżeniu kosztów niezbędnych.

Po dokładnem zbadaniu akt i planów udzielonych przez c. k. Namiestnictwo, wykonał inżynier Jankowski przy dodanej mu pomocy, w 1876. r. wskazane studia techniczne, na przestrzeni od Sambora do Czartoryi i wypracował jeneralny projekt i kosztorys robót, mających na celu regulacyę górnego Dniestru i rzek doń wpadających oraz osuszenie i użyźnienie gruntów przyległych.

Wedle projektu tego, regulacya górnego Dniestru od ujścia Strwiąża do Czartoryi, Strwiąża od Babiny do ujścia, częściowa regulacya rzek Bystrzycy i Tyśmienicy, tudzież regulacya rzeki Błóżewki, projektowana już dawniej przez inżyniera Skowrońskiego, również osuszenie, melioracya i częściowe namulenie gruntów *na przestrzeni około 70.000 morgów*, mogłyby być wykonane kosztem 2,000.000 złr. przy rozłożeniu robót na lat 14.

Idąc za przykładem, obcych krajów, w których o tego rodzaju trudnych i doniosłych projektach, zasięgają opinii najznakomitszych powag krajowych lub zagranicznych — Wydział krajowy, nie chcąc narazić ani kraju ani stron bezpośrednio interesowanych na jakiegokolwiek zawody, postanowił zasięgnąć zdania celniejszych znawców robót wodnych tak co do wykonalności i trafności projektu wypracowanego, jak i co do prawdopodobieństwa kosztów obliczonych.

W tym celu zwołaną została na dzień 26. kwietnia 1877. r. ankieta, w której oprócz Referenta Dep. IV. jako przewodniczącego, wzięli udział pp. Franciszek Tomek c. k. nadradca budownictwa, Antoni Möser c. k. radca budownictwa i Karol Pregmacz c. k. nadinżynier, jako delegaci c. k. Namiestnictwa; p. Józef Rychter, profesor robót wodnych w c. k. Akademii technicznej we Lwowie, p. Gwalbert Ziembicki, dyrektor Towarzystwa przemysłowego we Lwowie, p. Seweryn Karpuszko, inżynier kultury krajowej i p. Ludwik Raciborski, nadinżynier Wydziału krajowego.

W łonie ankiety zdania się podzieliły, podczas bowiem gdy jedne przemawiały za projektem inżyniera Jankowskiego: inne żądały znacznych jego modyfikacji — i po dłuższych obradach zgodzono się w końcu na to, iż chcąc wydać sumienną i uzasadnioną opinię o projekcie przedstawionym, należałoby go pierwiej dokładnie i szczegółowo zbadać na miejscu.

W tym celu wybrano subkomisyę złożoną z pp. Mösera, Rychtera i Ziembickiego.

Członkowie subkomisyi, w której p. Mösera zastąpił p. Tomek, zwiedzili wspólnie w czasie od 15—23 sierpnia 1877. r. okolice projektem objęte a nie mogąc zgodzić się na *jedno* zdanie,

przedłożyli Wydziałowi krajowemu z początkiem 1878 r. trzy odrębne opinie, z których jedna a mianowicie opinia p. Rychtera przychyliła się do projektu inżyniera Jankowskiego, podczas gdy zapatrywanie p. Tomka znalazło nieco odmienny wyraz w opinii p. Ziembickiego.

Wobec tej różnicy zdań, wypowiedzianych przez celniejszych znawców robót wodnych w kraju, Wydział krajowy pragnąc wywiązać się z polecenia Wysokiego Sejmu, postanowił zasięgnąć jeszcze zdania innych powag fachowych.

W tym czasie właśnie zwrócił był na siebie szczególniejszą uwagę, w zakresie robót wodnych i techniki kultury, Henryk Hobohm, cywilny inżynier z Wiednia, obszernem dziełem: „*Grundzüge für die Beseitigung der Ueberschwemmungen mit gleichzeitiger Durchführung der künstlichen Bewässerungen nach einem neuen Systeme*“, które wydane zostało w 1877. r. *kosztem c. k. Ministerstwa rolnictwa i Wydziału krajowego morawskiego*. Nadto było wiadomem ze sprawozdań morawskiego Sejmu krajowego z 1877. r., że p. Hobohm jako delegat c. k. Ministerstwa rolnictwa uczestniczył tak w ankiecie zwołanej w sprawie regulacji rzeki Morawy, jakoteż w ściślejszym komitecie tejże ankiety, złożonym z pierwszorzędných powag fachowych i że komitet ten zalecił Ministerstwu rolnictwa nabycie wyżej przytoczonej pracy p. Hobohma dla użytku przy przedwstępnych studyach regulacyjnych.

Na podstawie powyższych okoliczności oraz bliższej informacji zasięgniętej, w krótkiej drodze u ówczesnego c. k. Ministra rolnictwa, o inżynierze Hobohmie, postanowił Wydział krajowy poruczyć temuż ustalenie projektu zamierzonej regulacji górnego Dniestru i jego dopływów, celem melioracji gruntów przyległych.

Po przeprowadzeniu odnośnych rokowań zawarł Wydział krajowy z inżynierem Hobohmem ugodę, wedle której tenże obowiązał się przy pomocy technicznej przez Wydział krajowy udzielić się mającej, ustalić ostatecznie projekt zamierzonego dzieła melioracyjnego, za wynagrodzeniem w sumie 3.000 zł. w. a., z której 1000 zł. otrzymać miał na wstępie, 1000 zł. po ustaleniu projektu a ostatnią ratę w takim tylko razie, jeżeli wypracowany pod jego kierunkiem projekt uznany zostanie przez c. k. rząd za odpowiedni pod względem technicznym.

W pierwszej połowie marca 1878. r. przybył inżynier Hobohm do Lwowa, a rozpatrzwszy przedłożone mu operaty techniczne oświadczył, że jakkolwiek zgadza się w zasadzie na projektowane przez inżyniera Jankowskiego osuszenie i namulenie bagien, przeciwnym jest jednak tak jego projektowi, jakoteż innym przedstawionym mu projektom zasadzającym się na *regulacji* samego koryta Dniestru a proponuje natomiast „nowy“ sposób *usunięcia wylewów*, polegający:

1. na wykonaniu pewnych robót w górach, w celu wstrzymania tamże i rozprowadzenia spływającej wody po stokach;
2. na budowie kanału ulgi (Entlastungskanal) mogącego pomieścić w sobie znaczną ilość wody i mającego służyć zarazem do namulania.

Objawiwszy takie zdanie zażądał pan Hobohm zwołania ankiety znawców, w nadziei, że potrafi ich przekonać o trafności swego systemu w zastosowaniu do projektu zamierzonej melioracji.

W skutek tego zaprosił Wydział krajowy do ankiety, oprócz członków wyżej wymienionych, dra. Piotra Grossa, posła na Sejm krajowy, jako interesującego się od dawna tą sprawą.

Rezultat ankiety odbytej dnia 21. marca 1878. r. nie odpowiedział oczekiwaniom p. Hobohma, albowiem większość zebrania, złożona z pp. Tomka, Pregmacza, Ziembickiego, i Karpuski, nie aprobowała systemu przedstawionego.

Dnia 24. marca 1878. udał się p. Hobohm z profesorem Rychterem, dzielającym jego zdanie, w okolice górnego Dniestru dla obejrzenia terenu inundacyjnego a powróciwszy nakreślił *częstkowy* program dalszych dodatkowych studyów oraz prac technicznych pod jego kierunkiem wykonać się mających, wyrażając przytem życzenie, ażeby wykonanie takowych poruczone zostało inżynierowi Jankowskiemu.

Część studyów i prac przedwstępnych wymaganych przez inżyniera Hobohma została wykonana, reszta zaś zdjęć niwelacyjnych i prac biurowych wykonywana być miała w miarę dalszych żądań i wskazówek specjalnych tegoż inżyniera.

Atoli zamiast specjalnej instrukcyi do uzupełnienia projektu nowego, przedstawił inżynier Hobohm Wydziałowi krajowemu w październiku 1878. r. obszerny memoriał, zawierający krytyczny pogląd na poprzednie projekty oraz *myśli zasadnicze* co do wypracowania projektu melioracyi wedle „nowego systemu“; przedsięwziął następnie w lecie 1879. r., w towarzystwie inżyniera Jankowskiego, drugą podróż w okolice górnego Dniestru, lecz nie poczuwał się do obowiązku udzielenia nam szczegółowych wskazówek, potrzebnych do wypracowania *całego* projektu, tak iż Wydział krajowy, po przeprowadzeniu z nim w tym przedmiocie dłuższej bezskutecznej korespondencyi, doszedł do przekonania, że inżynier Hobohm, poprzestając na ogólnym zarysie swego projektu, nie ma zamiaru rozwinięcia go i ustalenia we wszystkich szczegółach.

Czerpiąc naukę z ostanich smutnych doświadczeń zrobionych w Węgrzech na regulacyi Cisy, która zamiast pożytku przyniosła klęski i szkody nieobliczone, Wydział krajowy postanowił z tem większą oględnością i ostrożnością traktować sprawę projektu regulacyi górnego Dniestru i — przewidując bezskuteczność dalszego nalegania, ażeby p. Hobohm stosownie do zawartej umowy, uzupełnił i ustalił swój projekt, — zdecydował się, zanim sprawie tej stanowczy kierunek będzie mógł być nadany, wyczekać opinii *Towarzystwa politechnicznego we Lwowie*, które w uznaniu wielkiej ważności tej sprawy dla gospodarstwa krajowego, podjęło ją z własnej inicjatywy, postanowiwszy zbadać i ocenić wszystkie dotychczasowe znane projekty regulacyi górnego Dniestru, w których, oprócz melioracyi przez namulanie, chcą *jedni* dla zmniejszenia wylewów *regulować* terazniejsze koryto rzeki, *drudzy* zalecają w tym celu *przekopanie* zupełnie nowego koryta, *inni* wreszcie chcieliby usunąć radykalnie wylewy bądź za pomocą *obwałowań*, albo też za pomocą tak zwanego *kanalu ulgi i robót górskich*.

Rozwiązanie tego trudnego zadania poruczyło Towarzystwo politechniczne osobnej komisyi fachowej złożonej z 18 członków, a mianowicie pp. *Bartelmusa*, inżyniera kolei czerniowieckiej, *Jägermanna*, profesora szkoły politechnicznej, *Iszkowskiego* c. k. adjunkta budownictwa, *Jankowskiego*, inżyniera kultury krajowej, *Karpuszkę*, inżyniera kultury krajowej, *Kędzierskiego*, inżyniera cywilnego, *Kłosowskiego*, nadinspektora kolei arcyks. Albrechta, *Kovatsa*, inżyniera kolei czerniowieckiej, *Mösera*, c. k. rady budownictwa, *Poźniaka*, inżyniera kolei arcyks. Albrechta, *Przetockiego*, c. k. inżyniera, *Raciborskiego*, nadinżyniera Wydziału krajowego, *Radwańskiego*, inżyniera cywilnego, *Reutta*, inżyniera Wydziału krajowego, *Rychtera*, profesora c. k. szkoły politechnicznej, *Stahla*, c. k. inżyniera, *Wisłockiego*, c. k. nadinżyniera, i *Ziembickiego* dyrektora Towarzystwa przemysłowego.

Komisya ta, na 20 posiedzeniach w ciągu całego niemal roku odbytych, przedyskutowała wszelkie w tym przedmiocie dotychczas podnoszone zapatrywania i uwagi, a po dokładnem rozpatrzeniu pomysłów i projektów jej przedstawionych a mianowicie:

- a) projektu inżyniera Jankowskiego,
- b) projektu inżyniera Hobohma i profesora Rychtera,
- c) pomysłu c. k. nadradcy budownictwa p. Tomka,
- d) projektu inżynierów Ziembickiego i Karpuszkę,
- e) projektu profesora Jägermanna,
- f) sprawozdania subkomisyi, wybranej do szczegółowego ocenienia powyższych projektów, a złożonej z pp. Iszkowskiego, Kovatsa i Poźniaka; —

streściła swe zdanie w sposób następujący:

1. *Komisya podnosi konieczność uzupełnienia dotychczasowych studyów technicznych w celu wypracowania ostatecznego projektu.*

Do studyów tych należą :

- a) *Pomiar ilości przepływu wody oraz oznaczenie zawartości namułu przy różnych stanach wody a szczególnie w czasie wylewów górnego Dniestru i jego dopływów.*
- b) *Urządzenie większej ilości wodoskazów przedewszystkiem w tych punktach, w których będą wykonane pomiary pod a) wymienione.*
- c) *Dokładna niwelacja wzdłuż górnego Dniestru i głównych dopływów jego, w celu połączenia wszystkich punktów, w których będą urządzone wodoskazy i w których wykonane zostaną profile rzeki jakoteż i pomiar wody.*
- d) *Zdjęcie większej ilości profilów poprzecznych w dolinie górnego Dniestru i jego dopływów i wykonanie potrzebnych sondowań dla dokładnego zbadania pokładów gruntu.*
- e) *Urządzenie stacji meteorologicznych w całym dorzeczu górnego Dniestru dla zbadania ilości opadań atmosferycznych.*

2. *Komisya uznaje w zasadzie potrzebę zupełnego uchylenia wylewów dla przeprowadzenia radykalnej melioracji w dolinie górnego Dniestru; jednak dla braku powyżej wyszczególnionych dat hydrotechnicznych nie może ocenić, który z projektów jej przedstawionych byłby odpowiedniejszym dla osiągnięcia pożądanego celu.*

3. *Komisya sądzi, że niektóre roboty mające na celu częściowe zmniejszenie wylewów należy zaprojektować i wprowadzić w wykonanie jeszcze przed ukończeniem studyów w 1. punkcie wyszczególnionych.*

Do tych robót należą :

A. *Zalesienie stromych i nagich stoków oraz nieużytków w górach i mniej kosztowne roboty górskie.*

B. *Regulacja koryta Dniestru poniżej Nadiutycz.*

4. *Komisya uważa przytem, że i częściowe sztuczne namulanie połączone z odpowiedniem osuszeniem obszarów nieurodzajnych, pomiędzy Hordynią i Terszakowem, mogłoby być z korzyścią rozpoczęte jeszcze przed wypracowaniem ostatecznego projektu ogólnej regulacji Dniestru i zaleca przeprowadzenie dotyczących szczegółowych studyów.*

5. *Komisya wyraża w końcu swoje zapatrywanie, że tak podczas studyów jak i przy wypracowaniu ostatecznego projektu regulacji górnego Dniestru i melioracji zabagnionego dorzecza, należy baczyć na ewentualną splawność rzeki.*

Opinię tę wraz z stenograficznem sprawozdaniem z obrad komisji hydrotechnicznej i sprawozdaniem subkomisji, udzieliło Towarzystwo politechniczne Wydziałowi krajowemu w styczniu r. b. do odpowiedniego użytku.

Z wdzięcznością i uznaniem dla Towarzystwa rzeczzonego, które mając jedynie interes kraju na oku, zajęło się bezinteresownie, z taką gorliwością i gruntownością, sprawą regulacji górnego Dniestru i jego dopływów, wziął Wydział krajowy do wiadomości przedstawione sobie wnioski a polegając na powadze zdania wyrażonego przez grono mężów, skupiające w sobie najdzielniejsze siły fachowe stolicy kraju — z drugiej zaś strony mając to przekonanie, że dokładne, umiejętne i wyczerpujące studia przedwstępne są rękojmią powodzenia każdego projektu technicznego i że czem ściślej będą te studia, czem wszechstronniej przedmiot zbadany i przedyskutowany: tem pomyślniejszych można oczekiwać rezultatów, a to nietylko pod względem wykonalności i skuteczności projektu, lecz także pod względem *obniżenia kosztów* robót projektowanych — Wydział krajowy, nie zarządzając na razie wykonania wniosków Towarzystwa politechnicznego, postanowił przedewszystkiem zbadać kwestyę kosztów, jakichby wymagały nowe studia przez Towarzystwo politechniczne zalecone, zanim projekt regulacji górnego Dniestru i jego dopływów mógłby być ostatecznie ustalony.

Koszta te, wedle przybliżonych obliczeń naszego oddziału technicznego, są następujące:

1. Wydatki na studia uzupełniające	10.500 złr.
2. Koszta studyów wymienionych w punktach 3 i 4 wniosków komisji hydrotechnicznej	1.500 złr.
	<hr/>
	Razem 12.000 złr.

Wydatek ten nie obejmuje jednak kosztów *wodoskazów* i *stacji meteorologicznych*, których urzędzeniem mogłaby zająć się komisja fizyograficzna w Krakowie, powołana do utrzymywania stacji meteorologicznych w kraju i pobierająca z funduszu krajowego roczną subwencję w sumie 3.000 złr. w. a. Urządzenie tych stacji możnaby, zdaniem Wydziału krajowego, poruczyć komisji fizyograficznej tem bardziej, że jak wynika z jej sprawozdania z 1877. r., na 30 stacji meteorologicznych przez nią utrzymywanych: tylko 8 stacji przypada na wschodnią część kraju i że utworzenie stacji zaleconych przez Towarzystwo politechniczne połączyłoby cel naukowy z celem rokującym bezpośrednią praktyczną korzyść dla kraju.

W przypuszczeniu więc, że urządzenie wodoskazów i stacji meteorologicznych nie będzie wymagało *osobnego* wydatku z funduszu krajowego, pozostaje obmyślenie sposobu pokrycia wyżej obliczonej kwoty 12.000 zł. potrzebnej na wykonanie studyów.

W obec okoliczności, że dotąd *wydano* już z funduszu krajowego na studia przedwstępne do wypracowania projektu regulacji górnego Dniestru:

a) z kredytu 4.000 złr. wyznaczonego uchwałą Wys. Sejmu z 7. kwietnia 1876 r.	3691 zł. 52 ct.
b) z funduszu dyspozycyjnego w 1878. r. (pierwsza rata dla Hobohma)	1000 zł. — ct.
c) z kredytu 5.000 złr. przeznaczonego w budżecie 1879. r. Rubr. XIII. poz. 162.	około 1300 zł.
	<hr/>
	5991 zł. 52 ct.

czyli razem w okrągłej cyfrze 6000 zł. — „

Wydział krajowy uznając potrzebę poniesienia tego wydatku nowego, jeżeli uchwała Wysokiego Sejmu z dnia 7. kwietnia 1876. r. ma być wykonaną — zastanowił się jednak musiał, czy i o ile może zalecać Wysokiemu Sejmowi uchwalenie na ten cel dalszego kredytu a względnie *zwiększenie* niewyczerpanej dotacji z 1879. r., z której pozostaje jeszcze około 3.700 złr.

Dalszy tak znaczny wydatek na uzupełnienie studyów technicznych do wypracowania ostatecznego projektu regulacji górnego Dniestru i jego dopływów, zdaniem Wydziału krajowego, dałby się tylko w takim razie usprawiedliwić, gdyby była uzasadniona nadzieja, że po ukończeniu rzeczonych studyów i ustaleniu na ich podstawie projektu, przyjdzie istotnie do wykonania robót regulacyjnych i melioracyjnych, zapewniających osiągnięcie korzyści spodziewanych.

Zapewnienie się w tym kierunku jest konieczne, albowiem jakkolwiek przyjęty będzie projekt, dziś już, na podstawie dotychczasowych studyów, twierdzić można kategorycznie, że wykonanie robót mających na celu regulację górnego Dniestru i jego dopływów, oraz meliorację dolin rzekami temi przeciętych, będzie wymagało wydatku przechodzącego znacznie siły stron bezpośrednio interesowanych i że zatem zrealizowanie projektu w takim tylko razie będzie możliwem, jeżeli w kosztach, oprócz stron bezpośrednio interesowanych i kraju, weźmie także państwo udział znaczniejszy, a to tak ze względu na ewentualną *splawność* Dniestru, jakoteż z uwagi na osiągnąć się mające *zwiększenie kapitału podatkowego*.

W obec tego stanu rzeczy, należy zdaniem Wydziału krajowego, już teraz wybadać w tym względzie *stanowcze* zamiary c. k. rządu i przekonać się, czy rząd zechce z pola teorii i obietnic zstąpić na grunt praktyczny i czy w skutek tego będzie można liczyć na takie *finansowe* poparcie tej sprawy ze strony c. k. rządu, na jakie ona w obec interesów państwa zasługuje.

Najlepszym zaś probierzem odnośnych intencji c. k. rządu byłoby, zdaniem Wydziału krajowego żądanie, ażeby c. k. rząd już teraz przyczynił się przynajmniej w połowie do kosztów dalszych

studyów, potrzebnych do ustalenia projektu robót wykonać się mających, udzieleniem na ten cel z funduszu państwowego odpowiedniej subwencji Wydziałowi krajowemu.

Zapatrując się z tego stanowiska na kwestyę wyznaczenia dalszego kredytu z funduszu krajowego w celu przedsięwzięcia uzupełniających studyów przez Towarzystwo politechniczne zaleconych i

zważywszy, że studia powyższe, nie licząc urządzenia wodoskazów i stacyi meteorologicznych, wymagają wydatku w sumie około 12.000 złr.;

zważywszy, że przyjęcie połowy wydatku tego na skarb państwa byłoby nietylko ulżeniem ciężaru dla funduszu krajowego, lecz także zapowiedzią i zadatkiem pomocy państwowej do wykonania robót projektować się mających;

zważywszy, że połowa wydatku przypadającego w takim razie na fundusz krajowy, nie mogłaby znaleźć nawet częściowego pokrycia w kwocie około 3.700 złr. pozostałej z kredytu przeznaczonego na ten sam cel w budżecie 1879. r., albowiem Wydziałowi krajowemu wolno czerpać z tej dotacyi tylko po koniec marca r. b.;

zważywszy nakoniec, że komisya fizyograficzna w Krakowie złożyłaby znakomity dowód swej żywotności, odwdzięczając pobieranie subwencji krajowych dostarczeniem dat meteorologicznych potrzebnych do rozwiązania jednego z żywotnych zagadnień przez kraj postawionych; —

Wydział krajowy wnosi :

Wysoki Sejm raczy uchwalić :

1. Sejm krajowy Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem upoważnia Wydział krajowy do użycia z funduszu krajowego kwoty 6.000 zł. w. a. na uzupełnienie studyów technicznych, potrzebnych do wypracowania ostatecznego projektu regulacyi górnego Dniestru i jego dopływów, jeżeli c. k. rząd udzieli na ten cel taką samą kwotę, tytułem subwencyi państwowej.

2. Sejm wyraża życzenie, ażeby komisya fizyograficzna w Krakowie, otrzymująca subwencyę z funduszu krajowego, zajęła się urządzeniem przedewszystkiem tych stacyi meteorologicznych i wodoskazów, które potrzebne są do zbadania stosunków hydrotechnicznych w całym dorzeczu górnego Dniestru.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

We Lwowie dnia 2. marca 1880.

Marszałek krajowy

Ludwik hr. Wodziecki w. r.

Sprawozdawca,

Władysław hr. Badeni w. r.

Członek Wydziału krajowego.